

«НЕКАНОНІЧНА» КАПЛИЦЯ НА ЙМОВІРНОМУ МІСЦІ ПАЛАЦУ

→ 3

АРАБАТСЬКА ФОРТЕЦЯ ЗНОВУ ПРАЦЮЄ?

→ 4

КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА УКРАЇНСЬКА ГАЗЕТА

№ 47-48
листопад 2019

літературно-художня, публіцистична

МАНІПУЛЯЦІЇ З МІЖНАРОДНИМ ПРАВОМ І РИЗИКИ ДЛЯ АЗОВСЬКОГО ТА ЧОРНОГО МОРІВ

НА ЧАСІ

Виступ на Міжнародній конференції з морської безпеки, 14 листопада 2019 р., Одеса

Сьогодні Україна перебуває у непростій ситуації подальшої ескалації російської агресії, яку, на жаль, не усі бачать помічати та вірно оцінювати. Ця ескалація відбувається як на морських акваторіях Азовського та Чорного морів, так і у Світовому океані в умовах, коли наш, сподіваюся, спільний супротивник користується правовими умовами так званого «мирного часу».

БОРИС БАБІН,
Д.Ю.Н., ПРОФЕСОР, ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Така тактика є традиційною для Росії з часів холодної війни та її виходу в Світовий океан, утворення низки прибережних зон тоді ще радянського військового домінування. Хоча Росія не є причетною до формування сучасного морського права, її бажання трансформувати та видозмінити його норми для прикриття власної експансії є непереборним. Традиційною з радянських часів

концепцією є приховане масове використання суден торговельного флоту для військових потреб та спроби поширити на них невластиві міжнародному праву імунітети. Також традиційним є зловживання Росією режимом так званих «історичних вод» як в Арктиці, так і у Тихому океані, а також і у нашому регіоні.

Відносно новими формами маніпуляцій є масове користування, зокрема для задоволення політичних завдань, російськими

власниками торговельних суден без прапора, в тому числі й на Чорному морі, що не хочуть помічати інші морські держави.

Також російській владі характерно масове неправомірне втручання у супутникові системи спостереження за судноплавством та толерування судноплавства із виключеннями автосистемами сповіщення.

Зловживаючи правом на рятування торговельного судна, підконтрольні росіянам торговельні судна для політичних завдань

заходять у закриті порти та акваторії.

Зловживаючи правом на безпеку та захист довкілля, росіяни використовують прокладені ними трубопроводи та встановлені чи захоплені морські споруди як місце концентрації військових, зокрема розвідувальних та диверсійних сил.

Зловживаючи правом судновласника на вибір класифікаційного товариства, росіяни зробили з Російського морського реєстру судноплавства та

Російського річкового реєстру всесвітню мережу впливу, що, серед іншого, допомагає у покритті всіх вищевказаних форм маніпуляції.

Наприклад, саме через власні класифікаційні товариства та відповідні корупційні зв'язки росіяни фактично контролюють український океанічний риболовний флот, який досі формально перебуває під прапором чи у власності держави Україна.

→ 2

НАШ АРХІВ

ЯК ПОВЕРНУТИ СВЯТИНІ?

→ 7

МАНІПУЛЯЦІЇ З МІЖНАРОДНИМ ПРАВОМ І РИЗИКИ ДЛЯ АЗОВСЬКОГО ТА ЧОРНОГО МОРІВ

НА ЧАСІ

Переходячи до маніпуляції з регіональними угодами, також зверну увагу на Конвенцію Монтре 1936 року, що стосується режиму користування протоками Босфор та Дарданелли. Адже цей договір є сьогодні радше міжнародним звичаєм, ніж практичним документом, бо його учасниками є лише тринадцять держав, до яких, приміром, не належить ані чорноморська Грузія, ані низка країн НАТО включно зі Сполученими Штатами.

До речі, Україна ніколи не ратифікувала Конвенцію Монтре, і для нас ця угода діє згідно з законом про правонаступництво СРСР і лише у частині, що не суперечить «інтересам республіки». Дуже цікаво, на підставі чого ця Конвенція може встановлювати обов'язки для третіх країн, що, серед іншого, прямо суперечить Віденській конвенції 1969 року. Також не зрозуміло, як бути з очевидними колізіями Конвенції Монтре та Конвенції ООН з морського права 1982 року.

Ситуацію ускладнює те, що Конвенція Монтре укладалася на двадцять років та контроль за її виконанням мала здійснювати Ліга Націй, якої давно не існує, а ООН відповідними правами користуватися чомусь не хоче.

За таких умов прискіплива увага Росії щодо потреб дотримання формальних вимог цього насамперед історичного документа країнами НАТО, у той самий час, коли РФ цинічно та відкрито нехтує вимогами цієї конвенції, є нічим іншим, як маніпуляцією міжнародним правом. Тим більше, це важливо, адже Конвенція Монтре не регулює такі важливі питання, як перетин протоку військовими кораблями не для відвідання Чорного моря, а з метою заходження в Азовське море, Дунай, Дніпро, та інші судноплавні річки басейну, для транзиту на Каспій.

Ще більш цинічним є використання Росією двостороннього Договору про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки 2003 р., який забороняє відвідання акваторії Азовського моря та україн-

ських портів військовими суднами третіх держав без згоди Росії.

Цей договір був укладений з Україною під прямою загрозою застосування сили в умовах Тузлинського інциденту 2003 року, коли Росія погрожувала прямим вторгненням. Також цей договір так і не був виконаний РФ за змістом, адже передбаченої ним лінії кордону на Азовському морі встановлено так і не було, саме через позицію Росії.

Крім того, із початком російського вторгнення в Крим у 2014 р., зокрема з використанням Керченської протоки та подальшою окупацією Криму, цей договір втратив власний об'єкт та мету.

Така фундаментальна зміна обставин та невідповідність Договору 2003 року Конвенції 1982 року досі не призвели до констатації нечинності цієї угоди Україною виключно через шале-

ний тиск на нашу державу з боку агресора.

І як одне зі знарядь такого тиску росіяни використовують міжвідомчу українсько-російську угоду з питань рибальства в Азовському морі 1993 року, яка дозволяє не тільки російським рибалкам перебувати в будь-якій точці Азову, але й фактично дозволяє перебування там суднам російської прикордонної служби, а також дозволяє спеціально обладнаному російському судну здійснювати так звані «наукові дослідження» біля берегів України.

Ця угода розвиває як режим морських просторів на Азові, так й утворює шалені корупційні ризики для вітчизняних чиновників, адже відповідний вимір цієї угоди становить декілька мільйонів доларів щорічно. Крім того, ця угода з 2014 року стала знаряддям де-факто визнання укра-

їнськими посадовцями спроби анексії Криму.

На жаль, 13 листопада на виконання нового урядового розпорядження № 1043-р було здійснено спробу провести заочну «сесію» україно-російської комісії з питань рибальства у Бердянську та подовжити стару практику виконання відповідної угоди на 2020 рік. Але вже увечері того ж дня профільним парламентським комітетом із закордонних справ було схвалено вимогу до Уряду України переглянути підхід до виконання цієї угоди та уважніше дослідити безпекові ситуації на Азовському морі.

Втім, насправді ще у 1992 році Україна повідомила ООН про встановлення нашої державою вихідних ліній на Азові. Використовуючи цю інформацію з офіційного сайту ООН, фахівці визначили орієнтовні межі мор-

Втім, насправді ще у 1992 році Україна повідомила ООН про встановлення нашої державою вихідних ліній на Азові. Використовуючи цю інформацію з офіційного сайту ООН, фахівці визначили орієнтовні межі морських просторів України на Азові. Як можна побачити, сьогодні Україна не контролює води Азову, суміжні з російськими, це стосується вод біля Криму та Новоазовського району Донецької області.

ських просторів України на Азові. Як можна побачити, сьогодні Україна не контролює води Азову, суміжні з російськими, це стосується вод біля Криму та Новоазовського району Донецької області.

Тому немає жодних перспектив для офіційного визначення морських кордонів України на Азові у частині, суміжній з РФ, до декупації цих територій.

Але сьогодні ніщо не заважає Україні одностороннім шляхом встановити, згідно з нормами міжнародного права, зовнішню межю територіального моря та прилеглої зони та у частині вод, що примикають до підконтрольної території, контролювати ці простори силою міжнародного права та наявністю в акваторії боездатних кораблів ВМС Збройних Сил України.

Також хочу додати, що прилеглість окупованих районів Донецької області до Азовського моря фактично унеможлиблює навіть на теоретичному рівні виконання так званих «Мінських домовленостей». Адже ці «домовленості» не передбачають встановлення Україною контролю за лінією кордону на акваторії Азову. А це утворює необмежені можливості постачання Росією на окупований Донбас найманців, озброєнь та техніки.

Вже сьогодні ця морська зона стала вагомим джерелом небезпеки для судноплавства та рибальства. Зокрема, слід нагадати на загальновідомі фіксовані факти використання росіянами у цих водах з 2015 року плаваючих мін, що є, серед іншого, міжнародним злочином.

ФОТО З ВІДКРИТІХ ДЖЕРЕЛ

ФОТО З ВІДКРИТІХ ДЖЕРЕЛ

«НЕКАНОНІЧНА» КАПЛИЦЯ НА ЙМОВІРНОМУ МІСЦІ ПАЛАЦУ, АБО «БЕРМУДСЬКИЙ ТРИКУТНИК» ПОСЕРЕД СІМФЕРОПОЛЯ

ІСТОРИЯ І СУЧАСНІСТЬ

1 жовтня 2019 року в Сімферопольській і Кримській єпархії УПЦ МП заявили, що не мають жодного стосунку до будівництва каплиці у Сімферополі на вулиці Воровського, 21а, оскільки воно «здійснюється без благословення правлячого архієрея». При цьому в єпархії підтвердили свою незмінну позицію щодо підтримки всіх боговгодних справ та ініціатив, якщо вони здійснюються у рамках канонів православної церкви (тобто РПЦ) та чинного в окупованому Криму законодавства РФ. Хто саме будує цю каплицю, невідомо.

СЕРГІЙ КОНАШЕВИЧ

При цьому секретар єпархії Олександр Якушечкін зазначив, що в цьому районі був би дочечнішим повноцінний храм, і відмовився коментувати чутки щодо спорудження каплиці з метою зайняття місця під житловий комплекс, заявивши, що не є експертом у цьому питанні. «Коли єпархія дізнається, що робиться щось невідповідне до чинного законодавства, – тим більше, коли йдеться про об'єкти культового значення, – ми мусимо висловлювати свою точку зору з цього питання. Православні християни, коли мають намір збудувати храм або каплицю, зазвичай вирішують це питання законодавчо, бо ми не можемо допустити, що збудовано храм у неналежному місці, а потім компетентні служби зробили висновок, що це самобудова і її треба знести», – додав він.

9 жовтня у новинній підбірці на сімферопольському телеканалі «ІТВ» вийшов сюжет про каплицю, що будується під міською телевежею. В кадрі було показано бетонну коробку без розпізнавальних знаків, обгороджену жерстяним парканом з камерами відеоспостереження за периме-

ФОТО З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

ФОТО З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

Будівництво каплиці

тром. За словами сусіда власника ділянки, тут будується житловий будинок із церквою. Авторі сюжету дали слово вікарієві Сімферопольської і Кримської єпархії УПЦ МП, єпископу Ялтинському Несторові, який заявив, що подібні речі в Криму робляться «на підставі канонів РПЦ і в межах законодавства РФ», і додав, що на будівництво цієї каплиці ані його єпархія, ані правлячий архієрей жодних благословень не давали.

Протягом 10 років учені-історики домагалися визнання цієї території такою, що особливо охороняється, стверджуючи з посиланням на писемні джерела та праці вчених початку ХХ ст., що саме на цьому місці розташовувався середньовічний палацовий комплекс другої за значущістю людини у Кримському ханстві – калги-султана (не уточнюючи при цьому, якого саме з 79-ти), що складався з 1800 споруд, був збудований, за припущеннями, в останній чверті ХV – на початку ХVІ ст. і зруйнований під час нашестя армії Російської імперії у 1736 р., частково відновлений і знову знищений після захоплення Криму

Росією у 1783 р. Достеменних даних про зовнішній вигляд палацового комплексу немає, що також ускладнює пошуки його місця. Серед інших, мають місце гіпотези про те, що палац міг розташовуватися в районі сучасного Мар'їне (один з мікрорайонів Сімферополя, – ред.), де, за свідченнями мешканців, трапляється велика кількість кераміки ханських часів. Джерела стверджують, що у 1832 р. на місці напівзруйнованого палацу калги-султана було збудовано броварню Вайсборда (за рішенням Ради міністрів УРСР ще у 1984 р. завод було виведено з експлуатації, після чого зрівняно із землею).

З початку 2000-х рр. Духовне управління мусульман Криму (ДУМК, після російської окупації півострова – «духовне управління мусульман РК та Севастополя», «ДУМКС») проводило роботу щодо отримання території гіпотетичного розташування палацу калги-султана: звернення стосовно її надання надсилалися до Сімферопольської міськради багато разів. Свого часу ця територія також розглядалася як один із трьох варіантів місця розташування

соборної мечеті, однак у ДУМК від цієї ідеї відмовилися, оскільки «знали, що тут є культурний шар», і ухвалили рішення шукати просторішу ділянку. Земля під будівництво була надана у 2004 р. в іншому місці – неподалік від Сімферопольського водосховища (це рішення кілька разів драматично скасовувалося й ухвалювалося знову); будувати мечеть почали вже під час російської окупації Криму, у 2015 р., відкрити її планують у квітні 2020 р.

Наприкінці осені 2013 р., незадовго до початку Революції Гідності, у ДУМК висловили намір реконструювати палацовий комплекс калги-султана на місці, де він буцімто міг розташовуватися, збудувавши мечеть, медресе (духовне училище), музей і бібліотеку. Раніше, у жовтні, ділянку площею 0,6215 га передали комунальному підприємству «Столиця» для будівництва спортивно-культурного центру. В різний час тут планувалося спорудження торговельно-розважального комплексу, комерційного висотного житла, льодового палацу, палацу водних видів спорту тощо.

Свого часу за адресою: вул. Воровського, 21а було зареєстроване спільне підприємство «ЧИП», яке з 1997 р. випускало тижневик «Отдых», а з 2007 р. – «Дейл-інформ». Тут-таки з 1995 р. розташовується автосервіс «Red Scorpio». Ще у травні 2013 р. такий собі В. А. Волинський отримав дозвіл на розробку проекту землепорядкування з відведення вказаної земельної ділянки під будівництво та обслуговування житлового будинку, а також господарських та інших будівель на ній. У листопаді 2016 р. Волинський отримав ділянку у власність, а в квітні 2017 р. продав його такий собі С. В. Суворовій. Уже під час анексії Криму в мережі з'явилися оголошення про здачу в оренду двох боксів під автомастерню загальною площею 70 кв. м за вказаною адресою за 50 тис. рублів на місяць, однак пізніше вони були зняті з реєстрації.

Більш ніж за рік після російської окупації Криму, 28 березня 2015 р., на базі Кримського інженерно-педагогічного університету (КІПУ) відбувся круглий стіл на тему: «Питання вивчення та збереження історико-культурної спадщи-

Протягом 10 років учені-історики домагалися визнання цієї території такою, що особливо охороняється, стверджуючи з посиланням на писемні джерела та праці вчених початку ХХ ст., що саме на цьому місці розташовувався середньовічний палацовий комплекс другої за значущістю людини у Кримському ханстві – калги-султана (не уточнюючи при цьому, якого саме з 79-ти), що складався з 1800 споруд, був збудований, за припущеннями, в останній чверті ХV – на початку ХVІ ст. і зруйнований під час нашестя армії Російської імперії у 1736 р., частково відновлений і знову знищений після захоплення Криму Росією у 1783 р. Достеменних даних про зовнішній вигляд палацового комплексу немає, що також ускладнює пошуки його місця.

ни Сімферополя. Калга Султан: Історія, археологія, проблеми вивчення», в якому взяли участь вчені, громадські діячі, представники музеїв Криму та окупаційного «міністерства культури республіки Крим (РК)». Від «ДУМКС» у заході взяв участь заступник муфтія Криму Айдер Ісмаїлов. Учасники заявили про «проблему збереження місця, на якому розташовувався палац калги-султана», оскільки на ньому буцімто заплановано будівництво чи то багатопверхового житлового будинку, чи то ковшанки. При цьому було зазначено, що спеціальні дослідження з визначення археологічного культурного шару на цій території не проводилися. Втім, учасники заходу заявили про необхідність терміново припинити будівництво на місці «історичного комплексу» та почати археологічні розкопки. «ДУМКС» звернулося до «прокуратури РК» з заявою про перевірку «законності» надання «адміністрацією Сімферополя» цієї ділянки під забудову. Будівельні роботи вдалося призупинити після зустрічі муфтія Криму Еміралі Аблаєва з «главою РК» Сергієм Аксьоновим.

Далі буде...

РЕДАКЦІЯ ГАЗЕТИ «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ» ПРОДОВЖУЄ ДРУКУВАТИ ЦИКЛ АВТОРСЬКИХ СТАТЕЙ НА ТЕМУ СУЧАСНОГО СТАНУ КУЛЬТУРНИХ ПАМ'ЯТОК У КРИМУ ТА НЕОБХІДНОСТІ НЕВІДКЛАДНОГО УХВАЛЕННЯ ДЕРЖАВНИМИ ПОЛІТИКАМИ НАШОЇ КРАЇНИ РІШЕНЬ ДЛЯ ЗАХИСТУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ.

АРАБАТСЬКА ФОРТЕЦЯ ЗНОВУ ПРАЦЮЄ?

НАГОЛОС

Арабатська стрілка, що схожа на тонесеньку кістку на мапі України, – не лише унікальне природне явище. Вона вже давно є носієм певних асоціацій та стереотипів. Наприклад, пральна дошка доріг та пустинні пляжі – це дві дуже яскраві і найпоширеніші характеристики цих місць. Саме так її показано у фільмі «Такі красиві люди», що був відзнятий у 2013 році.

ІВАН КЛЕПИК

Хоча після 2014 року північна частина Арабатської стрілки, що входить до Херсонської області, перестала бути безлюдною. Північ Арабату – це той малесенький шматочок півострова, куди можна потрапити, не спілкуючись з російськими прикордонниками. Саме тому сюди охоче їдуть відпочивати українці.

Однак окупована частина коси зовсім порожня.

Арабатська стрілка – це ще один приклад пустельної землі, що розташована під ногами цивілізації. Крим завжди дивував безмежжям простору і нездатністю з тим простором впоратися.

Ця коса-півострів, завдовжки 112 км, з'явилася відносно нещодавно. Формування Арабатської стрілки почалося у 1100-1200 роках нашої ери внаслідок обміління озера Сиваш та Азовського моря, адже саме тут почали видобувати сіль випарюванням. (Кажуть, чумаки їздили по сіль на Арабатську стрілку). Повноцінною сушею стрілка стала аж у XVII столітті.

Пізніше Арабатська стрілка перетворилася на місце стратегічного значення, адже через неї також можна було потрапити до Криму.

***

За однією з версій свою назву стрілка отримала саме від фор-

ФОТО З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

Арабатська фортеця

ФОТО З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

Карло Боссолі. «Форт Арабат», 1856 р.

теці – *рабат* (військовий пост). З часом це слово почали вимовляти як *арабат*.

Коли саме було побудовано фортецю – невідомо. Натомість ми знаємо, що Арабатський форт багато разів перебудовувався під потреби та залежно від ситуації.

Вперше згадка про фортецю зустрічається у 1651 році в книзі «Опис України» Гійома де Боплана – французького військового інженера та відомого картографа. Боплан писав: «Арабат [Arabat], або Орботек [Orbotec], — це кам'яний замок з вежею, розташований на перешийку півострова, що замкнутий між морем Лиман [la mer de Limen] і Тонкою Водою [Tineka Woda]. Ця горловина не ширша за одну восьму льє, де від

одного моря до іншого тягнеться частокіл. Наші козаки називають півострів Косою [Kosa], тому що він має вигляд коси. У цьому місці хан тримає свій табун, у якому, як кажуть, є до 70 тис. коней. Тонка Вода [Tinkawoda] — це протока між суходолом і Косою. Має лише 200 кроків у ширину, і в штиль її можна перейти верхи на конях. Козаки переходять її табором, коли йдуть красти коней з ханського табуну, про що ми невдовзі напишемо».

Однак на мапі Південної Сарматії, яку створив Бернард Ваповський 1526 року, вже є слово арабат. Ця ледве помітна позначка біля гирла річки Цурюк-Су свідчить про те, що фортеця існувала вже за часів турецького завоювання.

Арабатська стрілка – це ще один приклад пустельної землі, що розташована під ногами цивілізації. Крим завжди дивував безмежжям простору і нездатністю з тим простором впоратися.

«Азовське море у цього Арабатського мису виявилось мілким» – сказали вони, – ми втекли й прибігли до вас. Тепер ми повернемося туди, вдаримо по Кримському острову, візьмемо багато краму в татар і звільнимо багато наших із рабства». Знайшовши слабке місце в системі оборони півострова, козаки й справді спокусили багатьох калмиків обіцянками багатого здобичі в Криму, й перебралися Азовським морем до Арабатської стрілки.

Звісно ж, це було несподівано, і перші кримські поселення не змогли дати відсіч козакам і калмикам.

У той час найближчий гарнізон розташовувався на Перекопі, у фортеці Ор-Капу. Звідти вирушив загін, що зрештою «пропустив калмиків крізь зуби мухамеданських мечів». А козаки були страчені.

Тобто за свідченням Челебі фортецю було побудовано за правління хана Мехмеда II Герая (1577-1584 роки).

А у XVII столітті, за доби хана Мехмеда IV Герая, вона була перебудована для потреб тогочася – для захисту від набігів донських козаків.

Щоправда, заходи щодо укріплення форту не завадили запо-

ФОТО З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

Залишки Арабатської фортеці

ФОТО З ВІДКРИТІХ ДЖЕРЕЛ

Залишки Арабатської фортеці

розьким козакам під проводом кошового Івана Ждан-Рога взяти Арабат штурмом і знищити все, що там було. Це відбулося 1668 року – майже одразу після візиту письменника Евлія Челебі, який пафосно стверджував, що «після спорудження цієї високої вежі козаки і калмики навіть перестали згадувати назву Крим і забули про нього».

Однак це не єдиний приклад козацьких атак на фортецю. Відомо, що козацькі загони воювали поблизу Арабату в 1647, 1648, 1675, 1678, 1737 роках, а в 1739-му козаки під керівництвом полковника Онисима Білого допомогли російським військам захопити фортецю.

Після 1784 року Арабатська фортеця стала місцем дислокації невеликого гарнізону і поступово занепадала. Оновили форт лише під час Кримської війни 1853-1856 років, коли з'явилася потреба в обороні Арабатської стрілки. Та після війни військових з фортеці було виведено, а Арабат позбавлено міського статусу.

***

У ХХ столітті про Арабатську фортецю знову згадали. Новий вік приніс нові війни. Спочатку тут перехувалися солдати червоної та білої армій. Закінчилося все Перекопсько-Чонгарською операцією та советизацією Криму.

Під час Другої світової тут йшли жорстокі бої. Німці побудували земляний вал, який потім було зарито. Про далекі події тієї війни нагадують доти навколо.

За кілька десятиліть форт стане місцем зйомок фільму «Служили два товарища» за участі Володи-

мира Висоцького. Та ось, мабуть, і все. Про форт забувають. Місцеві потроху розтаскують камені величної фортеці на будиночки біля моря. Розкопки не проводять (і це, незважаючи на те, що неподалік Арабату колись стояв храм Геркулеса).

Відсутність будь-якої зацікавленості фортецею – це сумно, але не дивує. Особливо у контексті подій останніх п'яти років, коли пам'ятки архітектури та археології руйнуються або внаслідок байдужості окупаційної влади,

або через «реконструкцію». Навіть не зрозуміти, що гірше.

***

Неподалік фортеці Арабат розташоване село Ак-Монай (у перекладі з тюркських мов *біле чоло*). У радянські часи село перейменували на Кам'янське, адже тут займалися видобуванням каменю.

Ак-Монайські каменярі менш відомі, ніж Аджимушкайські, однак Друга світова також не оминула цю багатоповерху штольню. Протягом чотирьох місяців

на Ак-Монайському перешийку розташовувалися позиції радянської армії, які тримали оборону з січня до травня 1942 року. Відомий радянський поет Костянтин Симонов присвятив цим подіям вірш «Дожди»:

*Над Акмонайскою равниной
Шел зимний дождь, и все сильней,
Все было мокро, даже спины
Понуро несших нас коней.*

У ті буремні часи Ак-Монайські каменярі слугували укриттям для особового складу.

У ХХІ столітті штольня зацікавила екстремалів, а ще тут проводили змагання з орієнтування. А наприкінці 2013 року в каменярях було проведено пошуки захоронень часів Другої світової. В каменярі спускалися співробітники Східнокримського центру військово-історичних досліджень. У результаті було знайдено останки чотирнадцятьох радянських військових.

Після анексії «ідеологічно правильна» тема «Великої Вітчизняної» набирає обертів і на Керченському півострові. Справедливості заради зазначу, що пошукові експедиції існували ще до 2014 року. Однак яскраво вираженого характеру советсько-російського патріотизму вони набули саме за кілька останніх років. Ось, наприклад, новина з порталу «Керчь – это мой город»: «Под Керчью установили часовню в память о героях военного времени». В новині повідомляється, що в цьому заході взяли участь ветерани «Великої Вітчизняної» війни, представники пошукових загонів Криму, міст-героїв Керчі, Севастополя та Москви, військо-

Відсутність будь-якої зацікавленості фортецею – це сумно, але не дивує. Особливо у контексті подій останніх п'яти років, коли пам'ятки архітектури та археології руйнуються або внаслідок байдужості окупаційної влади, або через «реконструкцію». Навіть не зрозуміти, що гірше.

во-патріотичного клубу «Родина» Тульської області, полку «народного ополчення» Криму, а також школярі, мешканці та гості Глазівського району.

Для того, аби зрозуміти тональність заходу, достатньо навести цитату керівника пошукової експедиції: «Пам'ять є нашою зброєю в цій війні. Очевидно, наші за океанські доброзичливці, західні партнери і деякі сусіди по Радянському Союзу досі бояться наших полеглих героїв, вороги Росії до нині воюють з ними і намагаються знищити пам'ять про них».

***

Цей ліричний відступ щодо Ак-Монайських каменярень чудово ілюструє ставлення російської окупаційної влади до Кримського півострова. Як сказав той чоловік: «Пам'ять є нашою зброєю». І він має рацію. Однак якщо жити за його логікою, не вся пам'ять важлива.

Чомусь далі Другої світової ця пам'ять не працює. Хоча на місці села Ак-Монай було поселення ще за часів Боспорського царства. Арабатська фортеця є пам'яткою архітектури. Арабатська стрілка бачила безліч народів і подій. Але це не вигідно.

До речі, Арабатська фортеця знову за іронією долі виконує свою функцію: тут тепер дислокація російських військових. Цікаво, від кого вони обороняються? Невже чекають на українських козаків?

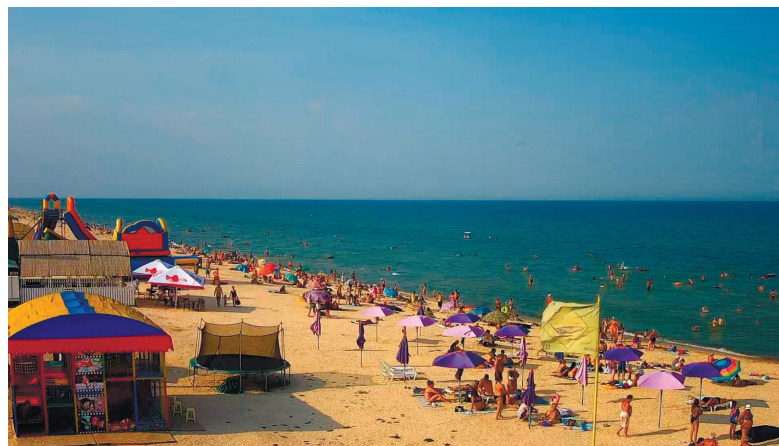

ФОТО З ВІДКРИТІХ ДЖЕРЕЛ

Арабатська стрілка з боку Херсонщини...

ФОТО З ВІДКРИТІХ ДЖЕРЕЛ

...і з боку Криму

УКРАЇНСЬКИЙ
КУЛЬТУРНИЙ
ФОНД

За сприяння
Українського
культурного фонду

ПОЗИЦІЯ КРИМСЬКИХ ТАТАР ЩОДО ПОДАЛЬШОЇ ДОЛІ КРИМУ

ЯК ЦЕ БУЛО...

Закінчення

Ці намагання наштовкнулися на опір з боку нетатарських партій і рухів. Наступного дня питання про владу обговорювалося на нараді земських та міських гласних, землевласників і торговців Сімферополя. Нарада ухвалила меморандум, зміст якого не збігався з тим, що проголошувалося у запропонованому Курултаєм варіанті.

ТЕТЯНА БИКОВА,
К.І.Н., НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК ІНСТИТУТУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

Володимир Оболенський

Джафер Сейдамет, 1950-ті роки

У меморандумі вимагалось: встановлення «твердої, спокійної, правосудної влади», «найскорішого встановлення нормального функціонування губернських та земських установ на основі точного дотримання положень і законів, які діяли до революції», «свободу торгівлі й промислів», «недоторканність права власності». Окрім цього, земства вимагали для себе 5 з 9 місць, призначених у майбутньому уряді¹.

Іншу позицію зайняли кадети. За спогадами В. Оболенського, більшість кримських кадетів не зійшлася думками з татарами у трьох дуже важливих, з їхньої точки зору, питаннях. По-перше, вони вважали, що Крим не є самостійною державою, а лише частиною Росії. По-друге, уряд Криму мусить відмовитися від дипломатичних відносин з іноземними державами (передусім, з Німеччиною й Османською імперією) й особистих збройних сил. Третім важливим питанням, в якому кадети були непримиренні, – на чолі уряду може стояти тільки та особа, на рахунок якої буде досягнуто спільної домовленості з Курултаєм, але це має бути хтось інший, але тільки не Д. Сейдамет. «Уряд, який формується, – зазначав В. Оболенський, – має вважати себе

владою лише до повалення більшовиків і створення загальноросійського уряду. Всі піклування його мають бути спрямовані на створення порядку й внутрішнього благоустрою краю»².

21 травня у приміщенні Курултаю відбулася зустріч членів Тимчасового бюро з представниками інших партій та рухів. Переговори закінчилися безуспішно для членів Курултаю. Постає Сейдамета абсолютно не влаштувала кадетів. З їхніми доводами погодилися й представники губернського земського зібрання³.

22 травня генерала Коша відвідала делегація сімферопольської міської думи й передала йому той меморандум, який був ухвалений

під час наради земських та міських гласних, землевласників і торговців Сімферополя⁴.

26 травня кримськотатарська газета «Крым» виступила проти органів місцевого самоврядування. У статті зазначалося, що місцеве самоврядування не є повноважним у вирішенні кримських справ, тому що воно було обране не кримськими мешканцями, а курортниками, солдатами та іншими «некримцями». Проти місцевого самоврядування також виступили й октябристи, які разом з татарами почали вимагати цензове переобрання міських дум та земських зібрань⁵.

Честолюбні намагання Д. Сейдамета очолити урядовий кабінет

нет зазнали поразки. Разом з ним невдача спіткала й плани німецького командування створити в Криму національний уряд на чолі з Сейдаметом. Адже невдовзі німецький штаб зміг побачити, що Сейдамет користувався підтримкою лише партії Міллі Фірка, а на все інше населення півострова не мав жодного впливу.

Впливовий діяч партії кадетів Д. Пасманік підбив підсумки цих «політичних маневрів» на сторінках своєї газети «Ялтинский голос»: «Шанований Дж. Сейдамет виголосив на Курултаї знаменну промову; до того ж він розширив власну програму, відмінну від тієї, яку захищав кілька місяців тому, коли вимагав рішучої боротьби з імперіалізмом в усіх його проявах. А між тим перед Кримом на даний момент зовсім не стоїть дуже гостро питання щодо «орієнтації». Це взагалі не кримське питання. ... Ми вважаємо всі суперечки щодо кримської орієнтації чистою декорацією. Крим потребує організаційної, а не дипломатичної роботи. Ми впевнені, що найближчі дні покажуть обґрунтованість наших сумнівів, що ви (члени Курултаю, – авт.) не навчилися цінувати справжню свободу, рівну для всіх, а під впливом ваших нерозумних вождів ви захопилися жадобою влади, вас навчили не мати потребу в братерстві, а прямувати до панування, диктатури»⁶.

Бажаючи пришвидшити створення в Криму органу крайової влади, 1 червня генерал Кош звернувся до Д. Сейдамета як до прем'єр-міністра нового уряду з офіційним зверненням, в якому відверто підкреслювалося: «Становище краю потребує, щоб уряд, який формується, найближчим часом взяв би в свої руки управління краєм. Через це бажано негайне формування кабінету»⁷.

На початку червня в Сімферополі було зроблено ще одну спробу створити коаліційний уряд. На квартирі октябриста В. Налбандова відбулися перемовини між представниками Курултаю й кадетами. Після тривалих переговорів було ухвалено приблизний склад уряду. Від кримських татар туди мали увійти Д. Аблаєв

Честолюбні намагання Д. Сейдамета очолити урядовий кабінет зазнали поразки. Разом з ним невдача спіткала й плани німецького командування створити в Криму національний уряд на чолі з Сейдаметом. Адже невдовзі німецький штаб зміг побачити, що Сейдамет користувався підтримкою лише партії Міллі Фірка, а на все інше населення півострова не мав жодного впливу.

(прем'єр-міністр), Д. Сейдамет, С. Сулькевич. Від німців – В. Налбандов, Т. Рапп або кадет Шредер чи граф В. Татищев. Від кадетів – С. Крим, В. Келлер (німець), В. Набоков або В. Оболенський⁸.

Проте й ця спроба залишилася нездійсненою. Кадети не змогли погодитися на самостійність Криму, відділення його від Росії й орієнтацію на країни Четвертого союзу. Татари, своєю чергою, перш за все в особі Сейдамета, також не мали наміру здавати власні позиції. Так ні про що і не домовившись, 5 червня Курултаї пішов на канікули.

1 Зарубин А.Г., Зарубин В.Г. К вопросу о Крымском краевом правительстве М.А. Сулькевича (1918 г.) // Крымский музей (Симферополь). – 1994. – № 1. – С. 48.

2 Оболенский В.А. Крым в 1917-1920-е годы // Крымский архив (Симферополь). – 1994. – № 1. – С. 78.

3 Зарубин В.Г. Межнациональные отношения, национальные партии и организации в Крыму (начало XX в. – 1921 г.) // Сборник Русского исторического общества. – Том 10 (158). Россия и Крым. – М., 2006. – С. 243.

4 Елагин В. Националистические иллюзии крымских татар в революционные годы // Забвению не подлежит... (Из истории крымскотатарской государственности и Крыма). – Казань, 1993. – С. 112.

5 Бунегин М.Ф. Революция и гражданская война в Крыму (1917-1920 гг.). – Симферополь, 1927. – С. 168.

6 Ялтинский голос. – 1918. – 24 мая.

7 Крым (Симферополь). – 1918. – 4 июня.

8 Зарубин А.Г., Зарубин В.Г. Без победителей. Из истории гражданской войны в Крыму. – Симферополь, 2008. – С. 376.

ЯК ПОВЕРНУТИ СВЯТИНІ?

О. Казначеев. Портрет роботи І. Айвазовського

ФОТО З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

НАШ АРХІВ

Коли йдеться про українсько-російські угоди економічного характеру, наприклад, про сплату кожною стороною своєї частки боргів, то можна зрештою погоджуватись і на так званий «нульовий» варіант. Але – і це самоочевидно – ніяких «нульових» варіантів не маємо права допускати щодо вивезених свого часу з України культурних та інших цінностей.

ГРИГОРІЙ РУДНИЦЬКИЙ

І наш уряд, і вся українська громадськість повинні твердо вимагати від Росії, щоб вона повернула все, що, користуючись правом сильного і не питаючись згоди законних власників, перебрала до своїх музеїв, книгозбірень та наукових установ. У даному разі не діє жоден строк давності, бо, коли називати речі власними іменами, то був звичайний колоніальний грабунок, що не визнавав ні моральних, ні юридичних норм.

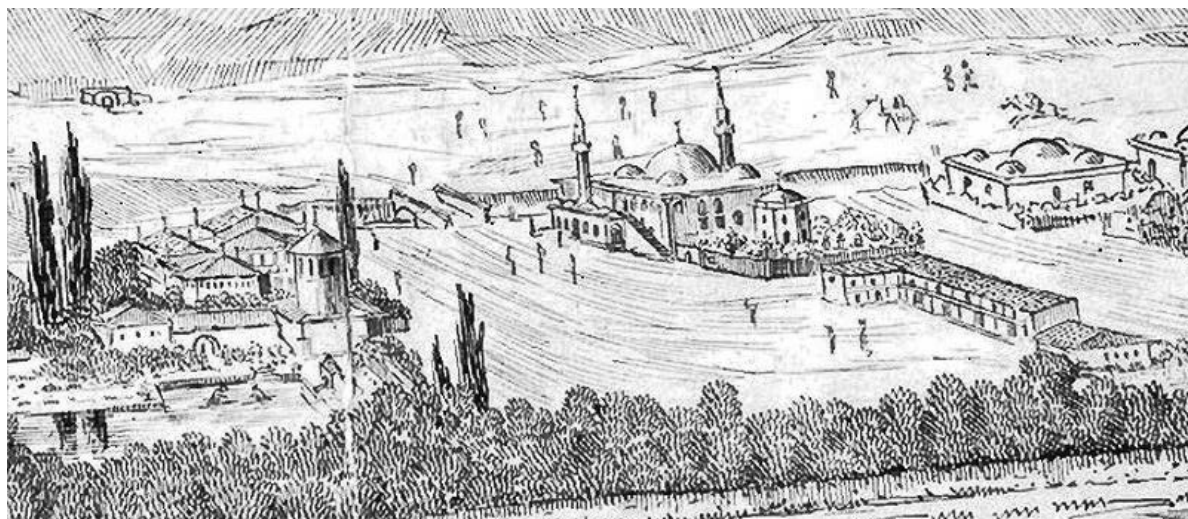
Наполягаючи на поверненні українському народові його національних святинь, реліквій та мистецьких набутоків, так само послідовно слід наполягати і на поверненні всіх уцілілих духовних надбань кримських татар, культура яких упродовж останніх двох з половиною століть зазнавала з боку царату, а потім більшовицьких правителів шаленої, справді страхітливої руйнації, пройшовши через усі тільки мислимі види нищення, в тому числі і вогнем.

Загальновідомий вислів Михайла Булгакова про те, що рукописи не згорають, можна сприймати лише як ефектну фразу літератора. В тому й річ, що – горять, а в їхній золі безповоротно зникають безцінні для потомства свідчення минувшини, силоміць обриваються предківські голоси, гинуть давні заповіді народу своїм продовжувачам. Чи не найбільше відчули це на власному гіркому досвіді саме кримські татари.

Загальновідомий вислів Михайла Булгакова про те, що рукописи не згорають, можна сприймати лише як ефектну фразу літератора. В тому й річ, що – горять, а в їхній золі безповоротно зникають безцінні для потомства свідчення минувшини, силоміць обриваються предківські голоси, гинуть давні заповіді народу своїм продовжувачам. Чи не найбільше відчули це на власному гіркому досвіді саме кримські татари.

Звернемося тільки до двох прикладів. 1735 року на Кримський півострів удерлися російські війська Мініха, і разом з Ханським палацом у Бахчисарай полум'я поглинуло уфундовану у XVII столітті Селім-Гіреєм і виняткової цінності бібліотеку, де зберігалися численні рукописи і книжки тюркськими мовами.

Всі такі акти вандалізму нападники зазвичай списують на рахунок воєн, до речі, ними ж і початих. Але що змушувало таврійського губернатора, дійсного статського радника і кавалера Казначеева підписувати 1833 року (через століття після Мініхового походу, коли на півострові вже давно не велося воєн) секретні розпорядження щодо спалення «проскрибованих» мусульманських рукописів та друкованих видань? З погляду сучасного російського дослідника історії Криму першої половини минулого століття, Олександр Іванович Казначеев – доволі освічений правитель краю. Аякже: зять князя Волконського, племінник президента Російської академії наук О. С. Шишкова, добрий приятель письменника С. Т. Аксакова, який 1814 року присвятив Казначееву віршоване послання. Окрім того, у 20-х роках, за деякими мемуарними згадками, майбутній таврійський губернатор, а в той час правитель головної канцелярії новоросійського гене-

Загальний вигляд Бахчисарая XVII ст. Автор невідомий

ФОТО З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

рал-губернатора М. С. Воронцова в Одесі, досить прихильно ставився до опального О. С. Пушкіна. Однак коли і від нього, насамперед як від найвищого представника російської адміністрації на півостро-

простые грамотные татары имеют у себя в рукописи книги и тетради, доставшиеся им от предков их, кои вели оные до присоединения Крыма к Российской державе, и ныне те, кои имеют рукописи сии в своих

цією, майже всі рукописи і книжки корінного народу краю.

А скільки коштовностей і мистецьких творів розкрадено, розграбовано і вивезено з Криму після недоброї пам'яті 1944 року. Газета «Къырым» уже оприлюднила довгий (він зайняв дві сторінки) список експонатів, вилучених з фондів Бахчисарайського історико-археологічного музею. Деякі з них тепер перебувають в інших кримських та українських музеях. Це, так би мовити, внутрішня проблема, і гадається, що вона розв'яжеться по справедливості, якщо на заваді не стануть амбіційні інтереси та зазіхання згаданих музеїв.

Але як домогтися повернення в Бахчисарай основної частини експонатів, вивезених 1976 року «для поповнення фондів Публічної бібліотеки ім. Салтикова-Щедрина в Ленінграді»? Величезний список вилученого вражає: в ньому 337 назв. Це – численні раритетні примірники Корану, найдавніший з яких датується VII століттям, збірники мусульманського права, філософські трактати, пам'ятки літератури та історії, книжки, писані арабською і турецькою мовами, словники, караїмські молитовники та багато іншого. Крім того, в Ермітаж і Російський державний музей в Ленінграді теж було забрано бахчисарайські скарби.

Кримськотатарська громадськість звернулася до Меджлісу і Верховної Ради Криму з настійною вимогою негайно зайнятися поверненням реліквій. Ясна річ, що до цієї важливої справи мають долучитися Міністерство культури України та інші компетентні у цьому питанні українські державні інституції.

«Кримська світлиця»

№ 50, за 17 грудня 1994 року

ФОТО З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

ві, значною мірою залежала доля тисяч писемних пам'яток кримськотатарського народу, «освічений» Казначеев діяв особливо жорстоко і без вагань, мало чим відрізняючись від грубого варвара.

Нещодавно, розповідаючи про те, як після загарбання Криму царат нестерпними утисками спровокував масову еміграцію татар, а потім, не без підсобиництва місцевих високопоставлених блюдолизів, узявся за цілеспрямоване винищення духовних багатств кримців, газета «Голос Крима» повністю передрукувала (за виданням: А. Кричинский. «Очерки русской политики на окраинах». Баку, 1929) чотири секретних документи 1833 року. В них зазначалося, що «некоторые магометанские духовные и

руках, по закоренелым своим нравам толкуют оные простым татарам превратно, а сии по невежеству своему, оставаясь в сильном заблуждении, рассеивают между собою разные толки».

Тому пропонувалося «отобрать у всех магометан как духовных, так и простых татар все книги и тетради». А губернатор Казначеев, доповнюючи цю пропозицію, прямо пригрозив «невежественным» татарам: «Отобрать и такие рукописи такого же рода, кои занесены невежеством бывших за границею в недавнее время, равно внушить хозяевам оных вред от подобных писаний, произойти могущий для них самих и для их собратий». Ось так і згоріли в інквизиторських багаттях, розведених колоніальною адміністра-

У ПЕРШОМУ ВИПУСКУ ЛІТЕРАТУРНОГО АЛЬМАНАХУ «ГРОНО», ЩО ПОБАЧИВ СВІТ ЩЕ 2018 РОКУ ЗА ПІДТРИМКИ УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО ФОНДУ, ЗІБРАНІ ТВОРИ КРИМСЬКИХ ПОЕТІВ І ПРОЗАЇКІВ, ЯКІ ПИШУТЬ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ, А ТАКОЖ ТВОРИ УКРАЇНСЬКИХ ТА ІНОЗЕМНИХ ПИСЬМЕННИКІВ ПРО КРИМ, ЙОГО МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ. ПОРЯД З ВІДОМИМИ ІМЕНАМИ – МОЛОДІ АВТОРИ, МАЙБУТНЄ УКРАЇНСЬКОГО КРИМУ. У ЦЬОМУ НОМЕРІ МИ ПРОПОНУЄМО ОПОВІДАННЯ З ЦЬОГО ЗБІРНИКА ПОЕТЕСИ, ПРОЗАЇКА, ДРАМАТУРГА, ПЕРЕКЛАДАЧКИ, ЧЛЕНА НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ ТА АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ АННИ БАГРЯНОЇ, ПРОЗА ТА ПОЕЗІЯ ЯКОЇ ВЖЕ ДРУКУВАЛИСЯ НА ШПАЛЬТАХ НАШОЇ ГАЗЕТИ. І ВОДНОЧАС АНОНСУЄМО, ЩО ВПРОДОВЖ НАСТУПНОГО РОКУ БУДЕМО ОЗНАЙОМЛЮВАТИ НАШИХ ЧИТАЧІВ З ТВОРАМИ ІЗ ПЕРШОГО ЛІТЕРАТУРНОГО АЛЬМАНАХУ «ГРОНО».

МАЙСТЕРНЯ СЛОВА

АННА БАГРЯНА

У три роки я вперше побачила Чорне море. Тепер я знову з ним, у його солоному й шумному полоні – розбиваю кожну прожиту мить об високу біло-пінисту гребені його хвиль.

Як сталося, що я опинилася тут, у цьому строкатому, мов стара актриса, приморському містечку, де панує чужа мова, чужі звичаї, де все, окрім моря, видається штучним і неживим? Адже могла б і надалі викладати в столичному університеті українську літературу ХХ століття, досліджувати творчість своїх улюблених авторів...

Все почалося з пропозиції вийти заміж. Це сталося торік, наприкінці лютого, в чергову річницю нашого з Тарасом знайомства. Ми сиділи в тому ж самому ресторані, де й колись, п'ять років тому – у день знайомства. Тарас розтиснув ліву долоню і, лагідно усміхнувшись, сказав: «Стань моєю дружиною». На долоні в нього сяяла золота обручка. Ми допили вино і вийшли з бару – в прохолодну осінню ніч.

Жодного весілля насправді не було, лише формальна реєстрація шлюбу, як годиться – з маршем Мендельсона, шампанським, офіційною особою та двома свідками. На ранок після першої шлюбної ночі мені стало відомо, що фірма, в якій працює мій чоловік, викуповує частину чорноморського узбережжя і розпочинає будівництво нового відпочинкового комплексу неподалік Ялти.

– Черговий притон для чиновників та депутатів, – пояснив Тарас, – але мене призначають керівником цього проекту й обіцяють зарплату, втричі більшу, ніж ту, яку отримую зараз, на посаді звичайного менеджера.

– Скільки часу триватиме будівництво? – запитала я, подумки вже прощаючись зі своєю науковою кар'єрою.

– Щонайменше рік, але потім буде потрібен іще якийсь час – для того, аби запустити об'єкт у дію, перевірити, як він працює. Якщо хочеш, можеш залишитися в Києві. Не маю права, будуючи чужий дім, руйнувати життя найріднішої людини, – Тарас говорив це нешироко.

Ми вибралися з дому вдосвіта. Аби чоловік не заснув за кермом, я читала йому поезії Лесі Українки із циклу «Кримські спогади», а тоді розповідала про дивну квітку саксіфрагу, яку поетеса одного разу знайшла серед скель на вершині Ай-Петрі і назвала «ломикамін».

– Цікаво, – сказав, позіхаючи, Тарас.

Я подивилася у вікно: на узбіччях іще лежали кучугури брудного снігу, але з-під проталин пробивалася перша трава. Хтозна, може, два роки – це насправді не

ПІСЛЯ ШТИЛЮ

так багато, – подумалося тоді, у дорозі.

Ми оселилися на четвертому поверсі старого будинку, маємо дві просторі кімнати, кухню і великий балкон з видом на море. Сусідів майже не видно, лише вряди-годи, вертаючись із крамниці, помічаю у дворі молоду маму з візочком, та ще одного літнього чоловіка, котрий увесь час сидить на лавці, дивлячись заворожено вдаль – чи то на зниклому мережу прохолодного ранкового туману, чи то на запалене сонцем крайнебо.

Ялта – не таке вже й чужинське містечко, – переконую себе іноді, коли чую зухвале місцеве «ета тебе не Україна», – адже тут, окрім Лесі, свого часу відпочивали й працювали відомі діячі нашої культури: Амвросій Метлинський, Степан Руданський, Христя Алчевська, Чайка Дніпрова, Микола Чернявський, Михайло Коцюбинський, Агатангел Кримський, Олександр Олесь, Іван Карпенко-Карий, з 1905 до 1918 року в Ялті процвітав укра-

їнський театр і виходили українською мовою книжки...

Відтоді, як ми переїхали сюди, минув цілий рік. Спершу я думала влаштуватися вчителем-словесником до місцевої загальноосвітньої школи, але на перешкоді цьому стали мої ідеологічні розходження з директором та двома жінками-завучами. Тоді я просто роздрукувала і власноруч розклеїла по під'їздах будинків величезне оголошення про те, що даю приватні уроки з української мови й літератури – готую старшокласників до вступних іспитів. Через тиждень почалися дзвінки. Щоправда, охочих до науки в результаті виявилось небагато: двоє дев'ятикласників і дві одинадцятикласниці.

У перші дні нашого перебування тут мені здавалося, що час рухається надзвичайно повільно й монотонно, і що моє життя колись застрягне у його плині, наче тоненька вербова гілка між спицями велосипедного колеса. Але вже через чотири місяці опісля нашого переїзду в Криму розпо-

чався пляжний сезон. Напівживе містечко раптом ніби очунало, пробудилося з важкого летаргічного сну, стало схожим на галасливий мурашник або на величезне рухоме полотно, зіткане божевільним художником-авангардистом з яскравих купальників, плакатів, вивісок, парасольок, надувних м'ячів, морозива й отруйних напоїв. Зі скромної, замріяної паночки Ялта вмиль перетворилася на розфарбовану, вульгарну повію. Підготувавши своїх учнів до вступних іспитів, я здобула фактичний статус безробітної. Натхнення також покинуло мене, відтак усі розпочаті історії zostалися недописаними.

– Тобі зі мною не надто самотньо? – обережно запитав Тарас, коли ми сиділи на прохолодному морському піску.

Був пізній невітрянний вечір. Зорі падали за комір землі. Розривалися від співу цвіркуни, заколисуючи риб і птахів. Море злегка плескало хвилями об берег, укотре нагадуючи про глибоку й задалену безперервність існування світу. Тепло дня переходило в ніч з її незбагненними таємницями й химерами, час перетворювався на одну велику крапку, мить ставала вічністю, вічність – миттю. Я відчула себе прицвішеною до високого дерева, з'єднаною із деревом силою нерозкритого досі тяжіння: вітер заплутує моє волосся, пісок засипає мені очі, якісь підземні істоти повільно підточують моє нездорове коріння, потрібно відірватися і втекти, але здолати саму себе – це ще важче, ніж роздмухати в собі вогонь задушеної земної пристрасті.

Далі буде...

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

САНКЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ І КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА КРИМУ

Минуло п'ять років після запровадження в Україні Законом від 14 серпня 2014 року № 1644-VII спеціального інституту санкцій, задіяних державою з політичною метою задля протидії російській агресії. Втім, лише через чотири роки після запровадження санкційного законодавства, в умовах систематичного знищення та розграбування об'єктів археології та архітектури Криму, органами виконавчої влади було визнано за доцільне розпочати роботу щодо запровадження відповідних санкцій. Про те, які саме санкції і проти кого їх застосовано, – читайте у матеріалі колишнього Представника Президента України в АРК, д.ю.н., професора Бориса Бабіна в наступному номері нашої газети.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-художня і публіцистична газета
Свідчення про державну реєстрацію КВ № 23715-13555Р
від 06.02.2019 р.

Засновники

Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка
Громадська організація «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім»

Адреса редакції
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1;
тел.: +38 (044) 498-23-65

Видавець

ТОВ «Видавничий дім
«Українська культура»

Директор

В'ячеслав ЮРЧЕНКО
Головний редактор
Андрій ШЕКУН
Дизайн та верстка
В'ячеслав ЮРЧЕНКО

Поліграфічний комбінат
ТОВ «Типографія «Від "А" до "Я"»
м. Київ, вул. Колекторна, 38/40
тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51
Розповсюдження і реклама
тел.: +38 (044) 498-23-64

Редакція не завжди поділяє
думки авторів публікацій,
відповідальність за достовірність
фактів несуть автори.
Рукописи не рецензуються
і не повертаються.
Редакція залишає за собою
право скорочувати публікації
і виправляти мову.
Зміст газети поширюється
на умовах ліцензії СС ВУ 3.0,
якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету
Передплатна ціна на 2020 р.:
на 6 місяців - 162,90 грн.
на рік - 325,80 грн.

У передплатній ціні враховано
вартість доставки до вашої
поштової скриньки і вартість
оформлення абонементу.

Передплатний індекс

90269

Наклад 1000 прим.
Ціна договірна

